

Læst i sin helhed og opfattet som en helhed vil *An Expanding Society* være stimulerende og fornyende læsning for den, der i forvejen har et nogenlunde kendskab til forrige århundredes engelske historie.

KNUD LARSEN

J. P. TRAP: *Fra fire Kongers Tid*, 1-3. Bd. 1: Frederik VI og Christian VIII. Bd. 2: Frederik VII. Bd. 3: Christian IX. Udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab ved HARALD JØRGENSEN. København, G. E. C. Gads Forlag, 1966-67. viii, 253 + viii, 580 + viii, 431 s. 118,70 kr.

Nu foreligger kabinetssekretær Traps erindringer udgivet i 3 bind. I slutningen af 3. bind bringes en 12 sider stor efterskrift, der burde være placeret som en indledning i 1. bind. Heri redegør udgiveren, landsarkivar, dr. phil. Harald Jørgensen kort og præcist for en række spørgsmål, der må melde sig hos værkets læsere – om Traps kilder, om hans kompetence, om manuskriptets overlevering, om udgivelsesprincipperne m. m. Til denne efterskrift henvises der generelt.

Trap er blevet lidt af en institution. takket være den topografiske beskrivelse af Danmark, han udgav 1858-60 – snart vil 5. udgaven foreligge fuldført. Den er utvivlsomt hans største litterære bedrift. Men en præstation var det også, at han i en lang årrække udgav Hof- og Statskalenderen, udvidet og forbedret i forhold til tidligere. Desuden udgav han en række billedværker, bl. a. Danske Mindesmærker og trebindsværket *Billeder af berømte danske Mænd og Kvinder i Tidsrummet fra Reformationens Indførelse indtil Kong Frederik VII's Død*. Disse bøger vidner om iagttagelsesevne, arbejdskraft og ordenssans.

Mest tid og kraft lagde Trap dog i kabinetssekretariatet, hvortil han var knyttet i et halvt århundrede, fra 1856 som kabinetssekretær. Først og fremmest om denne side af hans virksomhed handler erindringerne. I 1855 begyndte han at føre en »daglig noteringsbog« og fortsatte dermed til 1884; dagbøgerne er bevaret og findes med undtagelse af dagbogen for 1867 i Rigsarkivet. På grundlag af dagbøgerne, en omfattende brevsamling, officielle dokumenter, uofficielle samlinger af diplomatisk materiale og samtaler med personer, der havde spillet en rolle i det politiske liv, har han nedskrevet sine erindringer i årene efter 1865. Skildringen af tiden frem til Christian IX's første regeringsår er blevet til i årene 1865-72.

Det har længe været kendt, at Trap efterlod sig erindringer. Allerede i 1870 havde han indgået kontrakt med G. E. C. Gads Boghandel om deres udgivelse. Kort efter Traps død var der atter planer om en publicering, men en energisk indsigelse fra professor Johs. Steenstrup og geheimearkivar A. D. Jørgensen – indirekte fra Christian IX – hindrede deres realisering. Sønnen Cordt Trap beholdt manuskriptet til sin død 1937, hvorefter det testamentarisk overgik til Det kongelige Bibliotek med den klausul, at det skulle være utilgængeligt indtil 1948. I 1954 tog G. E. C. Gads forlag initiativet til udgivelsen gennem Det danske Sprog- og Litteraturselskab.

Traps iagttagelsesevne og flid samt hans position i nær kontakt med hoffet og det politiske livs fremtrædende personligheder fremkaldte ganske store forventninger til disse erindringer. Overleveringshistorien har nok spændt dem end højere. For højt.

Venter man at finde oplysninger, der kan kaste nyt lys over den politiske udvikling, skuffes man. Trap har interesseret sig for politik og politikere, og han skriver meget derom. Men det er overvejende bygget på kilder, vi kender i forvejen. Udgiveren har fortjenstfuldt i noterne suppleret Traps egne oplysninger om de kilder, der citeres og refereres. Han har også reduceret det sekundære materiales omfang – ved udgivelsen er manuskriptet beskåret med ca. 35 %. Hvor der er foretaget udeladelser, er det markeret i teksten og omtalt i noterne.

Medtaget i udgaven er Traps vurderinger af de politiske forhold. De viser os først og fremmest Trap som den interesserede tilskuer. Ikke unaturligt for en kabinetssekretær fremhæver han jævnligt den rolle, hoffet spillede. Som et eksempel kan nævnes hans tilbagesyn på udviklingen efter 1848: »Havde Danmark blevet staaende ved en saadan Frihed, som Mænd som Clausen og Schouw ved Kong Christians Bortgang fandt tilstrækkelig, havde Kongen efter sin Faders saa at sige på Dødssengen udtalte Ønske ægtet en Fyrstedatter af uplettet Rygte og ikke en ildeberytet Person, saa havde Danmark efter sine hæderlige Kampe vistnok kunnet naa enten en nærmere Tilknytning af Slesvig, eller hvad vistnok bedre var en Deling af Slesvig efter Sproggrænsen, medens det øvrige Slesvig og Holsten havde dannet en Stat for sig i Personalunion eller med en let Tilknytning igjennem fælles Arvefølge, Diplomati og muligvis Consulatsvæsen og Flaade« (II s. 148). Frederik VII, grevinde Danner og kammerherre Berling er naturligvis ofte genstand for omtale. I billedet af kongen er der både lys og skygge, skønt det sidste er dominerende. Derimod skildres de to andre uden overbærenhed, lejlighedsvis giver de anledning til et ikke altfor åndfuldt vid (f. eks. II, s. 184).

Traps vurderinger af de enkelte politikere er ofte markant formulerede. Deres politik sættes ikke sjældent i en klar forbindelse med deres selskabelige egenskaber. Om Monrad i 1864 skriver han: »Byttet af Hall med Monrad var jo heller ikke heldig. Monrad manglede det i Klogskab og Besindighed. Han var maaske skarpsindigere end Hall, men langt fra saa omsigtsfuld, i Menneskekundskab stod han langt tilbage for sin Formand og i Omgjængelighed endnu længere. Hans mageløse Forfængelighed drev ham frem til Situationer, som han, og han alene, troede særlig at kunne beherske; men det kunde han ikke, som vi desværre maatte sande« (III s. 8).

Forfatterens styrke ligger i skildringen af de mindre begivenheder uden for den politiske arena. Han kan fortælle fængslende om de talrige begravelser, han deltog i på egne eller hoffets vegne, Thorvaldsens f. eks. Han kan livfuldt berette om de mange rejser, han foretog sammen med kongerne, hvorunder han iøvrigt indsamlede materiale til sin topografiske beskrivelse. Her kommer hans iagttagelsesevne til sin ret. Næsten rastløst søger han overalt nye oplysninger om steder og personer, ikke uden sans for pudsige historier. Fortræffelig er f. eks. karakteristikken af rideknægten Anders Petersen, der havde talent for at placere den udjævnende bemærkning, når kronprins Frederik vovede sig for langt ud i sine historier (I, s. 157).

Traps crindringer er et ganske velskrevet causeri om store og små begivenheder – med en vrimmel af personnavne. For historikerne vil det nok være de oplysende småtræk fra dagligdagen, der påkalder sig den største interesse.

VAGN SKOVGAARD-PETERSEN